

Итали свак
недеље.

ПРЕТЛАТА СЕ ШАЉЕ
НАПРЕД УРЕДНИШТВУ.
УРЕДНИШТВО ЈЕ У БО-
ГОСЛОВИЈИ.

СИОН

ЗА СВЕ ОРДСКЕ КРА-
ЈЕВЕ СТАЈЕ НА ГОД.
60 ГР. ИЛИ 6 ФОР. НА
ПО ГОД. 30 ГР. ИЛИ
3 ФОР. НА ТРИ МЕС.
15 ГР. ИЛИ 1 ФОР. И
50 НОВ.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА ОД
НЕРЕДОВНИХ ДОНИС-
НИКА НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

ЛИСТ ЗА СВЕШТЕНИКЕ, ВАСПИТАТЕЉЕ И РОДИТЕЉЕ.

Издаје и уређује проф. богосл. архим. Нестор.

Критика на књигу Ренана.

(Живот Исусов.)

(СВРШЕТАК).

А шта би то хтео писац да каже у овоме случају? По-
бијајући историјски значај тако необичних личности, као што
их има у старом и новом завету, а особито — као што је
личност Господа Спаситеља нашега, он је дужан да проту-
мачи њихову необичност, према којој не могу се никако узети
у ред простих људи, па макар ови прости били и велики по
својим талентима. Вера сматра у таким људма или органе
ванприродне божанске силе, као што су пророци, апостоли
итд. или само божанство, које је обучено у природу чове-
кову, као што је Исус Христос син божији, који је постао
Богочовек. Узевши с рационалистичке тачке гледишта — нема
ништа ванприродно. Па шта онда треба рећи о тим људма?
Ми смо већ видели у чему се састоји други део дилеме, који
се у овој прилици сам по себи образује, — и тај други део
морао је Ренан усвојити. Он се није клонио никаквог не-
приличног израза, којим би показао наготу свог појма о лицу
Исусову' него је још признао да не може свој појам ни са-
крити од читаоца... И тако на крају књиге своје приморан

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
У
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

је да напише апологију болесним појавима у области духовној, као што су: халцинација, екстаз итд. и још — таку апологију, која се морала изметнути готово у апотеозу брањених предмета, само да би постигла своју цел. У такој прилици са свим је незгодно говорити јасно и тачно, јер би се одмах показала нескладност мишљења; и тако нужно је опет крити се за фразе, које толико не изражавају никаквих одређених појмова, колико што нагоне човека да мисли, да се под њима сакрива нешто дубоко.

„Уски појмови о томе како човек може кренути пачећу сметају нам у оцењивању извесних историјских питања!“ Па какве су то широке идеје у овом предмету? Како треба разумевати така стања душевна, а да се не изнесу у лажној боји? „Ми смо — вели писац даље — са својим здравим разумом пигмеји, и нећемо никад ништа велико учинити. Ко од нас може извршити онако дело као што га изврши ексцентрич француско азиски, или истерична Тереза? Нека доктори говоре да су то болесна стања и нека их кршћавају приличним именима; речи не значе ништа; здрав и болестан, то су са свим односне ствари.“ Штета, што овде не можемо по више рећи о лицима, која су наведена у примерима, те да покажемо колико им доликују придевени епитети (јер би се тиме много удалили од главног предмета); али све једно је — што год писац говори о тим лицима, то исто он разуме и о свима у опште великим људма у историји цркве и целога света. На пример, место Франциска асискога узмимо св. апостола Павла, коме по Ренанову погледу још више доликује онај назив што је придевен Франциску, и кога без сумње сваки признати мора, да је далеко већи од Франциска у историји, — па узело се то с које му драго тачке гледишта. Па онда? Има ли у том придавању имена што, што би правдало ексцентричност и така болесна стања? Кад би тога било — онда би требало само рећи да је бео човек — црп, да је леп — ружан, па да се докаже, да је црпало и наказ-

ност само недостатак по простоме разумевању ствари, а у суштини да су то необично велика преимућства. Јасно се види како писац, одбацајући *ванириродно божанство*, мора да се упушта у неку своју особену и *сакату ванириродност*, дајући болесноме стању већу важност него здрављу и приписујући му неко тајанствено и до сад нерастумачено значење.

„Кад је човек у таком стању, да говори о ономе што не зна, и кад му се мисао не узвишује нити се управља вољом, таког човека у данашње доба затварају у лудницу; али се то некада звало пророчанство и задахнуће.“ — Па онда? Ко има право? Да ли стари или ми? Као што се види писац је на страни старих. Сигурно у нашим лудницама има бар неколико пророка и задахнутих људи, које ми не умемо да разумемо, као што су их умели стари разумети? — Или... Међу тум бадава би се трудили да протумачимо то, што писац вели, — да ли је осуђивање нашег погледа на бедне сумануте, или пресуда староме погледу на пророчанство и задахнуће. У садашњем случају вероватније би било оно прве (по духу мисли), али пренесите то место на један од предидућих листова књиге, па ћете видети да је други његов мисао не само вероватан, него заиста такав. Али ми ћемо најверније сматрати то место, кад га узмемо као фразу без одређенога смисла. Она је удешена врло вешто и чисто учини на човека упечаток; али да би јој очували њезино привидно достојанство, не треба се до ње дотицати нити је претресати по неумитним законика логике.

Таки су исти изрази онога места, што смо га исписали.

У опште књига Ренанова, ма да по своме предмету и по својој задаћи треба да има карактер научнога производа, у самој ствари може се уврстити у ред слабијих производа књижевности. Оно, што на први поглед изгледа као плод критичке расправе и дубоких упоређења, кад се разложи пажљиво види се, да је већином дело личнога укуса и парадоксалног оштроумља пишчева. Мора му се признати, да има велику вештину

да своди и групира факта и да их пластично излаже. Ренан заиста влада вештачким пером; али у такоме делу, кога се он латио, кад је погрешан основни поглед или кад је лажан правац, то штети истину; јер је не тумачи него крије од очију читаочевих. Писац каже, да је његово дело биографија; многи називљу ту његову књигу роман; а градити од историје јеванђелске роман, то не само да је непотпуност, него је још и преступ — како год окренеш: и у моралном, и у научном, па чак и у естетичном одношају, а већ и да не говоримо о религијозном.

Међу тим критичари имају право. И заиста, како би се и могла друкчије назвати књига, у којој највише суделује уображење, које се не потчињава историјској истини, него себи потчињава историју и са свим се слободно размеће у области њезиној? Нама Ренан претходно каже, да ће он у своме делу бити као вештак, који има право и потребу да много погађа и ствара у историји. „Да би се оживеле високе личности из прошлости, ваља се послужити у извесној мери досетљивошћу и прорицањем. Велики живот, то је органска целина, која се не може створити само простим прибирањем факата. Дубоко осећање мора обузимати укупност живота и од различности стварати целину. Вештачки таленат у такој прилици диван је руковођа; овде би могао пристати одличан такт Гетеов. Прави услов вештачких производа ово је, да се створи жива истина, у којој би сви делови били у тесној свези међу собом. У оваким историјама, као што је ова (јеванђелска) највише ће доказати да је истинита то, ако се из текстова начини приповетка логичка и истинита, у којој нема никакве разногласности....“ Лепа правила — за историјски роман. Истина, њима се може послужити историк само у неколико, али веома пажљиво. Али писац живота таке личности, као што је оснивач хришћанства, господ наш Исус Христос мора са свим одбацити та правила на страну, нити сме по њећу сликати онога, који не спада у ред обичних људи. Оно — мора се признати

да вештачки такт много вреди у историјскоме раду; али ипак не треба историју изучавати по историјским романима; у овој прилици најглавнији морају бити факти; иначе права историја може се са свим изврнути према личним погледима историка — вештака. Ово важи још више за историју религије, а највише за јеванђелску историју. Дакле може се рећи да далеко паметније раде они, који не ће ни критичке, ни вештачке биографије Исуса Христа, као што су биографије обичних људи (јер у таким списима место праве истине морају се јавити произвољни лични názори пишчеви), — него они, који се реше да помоћу вештачког уображења и такта саставе јеванђеље, које би тобож било најверније од свију светих јеванђеља, што их има у цркви.

Ренан је од јеванђелске историје начинио нешто налик на историјски роман, па се шта више послужио далеко већом слободом у том појетском саставу свом, него што се служи други који појета у историјском роману. Ми смо већ видели да нема никакве сличности између историјског лица Христа Спаситеља нашег и лица Исуса, што се описује у књизи Ренановој, него су још то два са свим противна лица. Писац се није ни мало устегао да на сав мах пусти своју фантазију, јер тиме — као што сам вели — хоће да оживи личности историјске; али он баш није никако оживио лица која већ постоје, него је на место њих створио своја особена лица. Истина, он меће у изворе, по којима је писао живот Исуса Христа, и свештене споменике, у којима се чува јеванђелска историја, — то јест, казивање четири јеванђелиста; али тек, он чита у њима што му је ђеф и служи се како хоће. Он се свуда у главном држи своје сопствене вештине. „Поред јеванђелскога текста, — вели он сам, — био је преда многа други велики извор светлости, — изглед тих места, где су се дешавали догађаји. Ја сам у потпуном смислу скроз прошао јеванђелску област; био сам у Јерусалиму, Хеврону и Самарији; готово није остало ни једно место знатније у историји

Иусовј, а да га нисам обишао. Сва та историја, која из далека изгледа привидна и као да се догађа у свету, који не постоји, показала ми се као тело, које могу опипати. Необична подударност између текста и мѣста, дивна хармонија јеванђељског идеала с пејзажем, који му стоји као год оквир, — беше за мене право откриће. Видео сам пред собом пето јеванђеље, истина разбијено али ипак тако, да се још може читати, и од тада свуда у казивању Матије и Марка, место одлучног суштаства, за које се могло казати да није никад ни постојало, — видео сам дивну слику човечанску, живу и покретљиву.“ — До душе, много јаснија изгледа историја јеванђелска, кад се човек упозна са местима, где су се дешавали догађаји јеванђелски; али то никако не може бити извор, као што је свети текст; међу тим то је за Ренана било пето јеванђеље и по томе новом јеванђељу, као што се види из саме књиге његове, он се није бојао да попуњава, поправља и прерађује стара јеванђеља. И тако је начин живота Исуса Христа у Галилеји, док већ није отпочео своју службу, створен баш по томе извору, и разуме се — окићен богатим и живим уобразиљем. Неколико чисто идилничких слика, које не ћемо овде наводити, да не би вређали религиозно осећање читалаца, нацртао је Ренан са пуно вештачком слободом; само писац није хтео помислити, да ли се те слике слажу са строгим и целомудреним, у најширем смислу ове речи, карактером живота Спаситељева, што се излаже у правоме јеванђељу. Као што се види писац се није за то бринуо. Показујући пето јеванђеље, он би сигурно могао још потегнути на средњу и како шесто, седмо и тако даље, и та би ваљда јеванђеља у њега далеко више значила него она четири стара јеванђеља. Он их не цитира; него готово једнако потрже — „*може бити, може бити*“ на сваком образу своје књиге, а то јасно доказује: да су то цитати из његових сопствених извора.

Да би смо са две речи карактерисали књигу Ренанову,

учинићемо једно упоређење, које ће — мислимо — бити са свим истинито. То је — светска слика, која нам се подмеће као света икона, али су је у самој ствари сликали природњаци, а само је писац потписао као да је то права слика најсветијег лица Иеуса Христа, Спаситеља нашег.

(из ТРУДОВА КИЈЕВСКЕ ДУХОВНЕ АКАДЕМИЈЕ).

Поглед на питање о сајединењу цркава.

У свима најблагодороднијим сферама човјечијег живота има врло важан значај сила узајамног саједињења. У религији, која по суштини својој мора састављати наравствену силу уједињења, тај значај мора бити најважнији и уједно најнеобходнији. Пре или после доћи се мора до остварења великог пророчанства о апостолској цркви на земљи; и данас већ оно, што мир и љубав мора посељавати међу људима, што их све објединити мора у духу наравствене узајамности, почиње замјенјивати вјековиту несрећу човјечанства, да се међу собом мрзе и да људи један другоме недовјеравају. Суштаствену задаћу, наравствену дужност свег христјанског друштва мора састављати тежња да се на мјесто цркве Петра и Павла утврди на земљи црква Јована-апостола љубави; и данас међу здравомислећим представитељима разних христјанских друштава тврда је одважност да се удали стара система, по којој посебне цркве стараше се само да се препиру међу собом над тачкама, које их раздјељавају, а да се на њено мјесто установи нова система, по којој би те цркве почеле изучавати једна другу, обмјенјивати се општим благама и цјенити много више оно, што их саједињава, него ли оно што их дјели.¹ Када таквом одважношћу буду проникнути у равној мјери представитељи свију цркава, тада далеко неће бити време, кад ће се остварити велика мисао божије рјечи, по којој један мора бити пастир у цркви Христос Спаситељ и једно стадо духовно

¹ Ово се сме учинити само у стварима, које не засецају суштину вере. Пр. уред.

његова-света апостолска црква.¹ Ко таквом одважношћу неће да се проникне, тај или није прави христјанин, или не жели добра човјечанству!

Данас христијанство броји 350 милиона приврженика, који су раздјељени међу собом на неколико већих или мањих религијозних друштава, која узајамно једно другог искључују, т. ј. не допуштају обштења у богослужењу, таинствима и молитви и узајамно укоравају једно другог због уклонења од науке евангелске. Таквих већих или мањих ред. друштва ми налазимо данас преко стотине. Најглавнијим начином сва та друштва дјеле се на цркве запада и цркве истока, међу којима на првом мјесту на западу стоји римска црква, а на истоку православна. Православна дакле и римска црква то су двије главне силе, које кад се сложе у духу христовом, исчезнуће сва остала религијозна друштва сама собом и достигнуће бити одма црквено јединство, оствариће се на земљи међу људима царство љубави.

Питање о религиозном сближењу истока и запада једнако је важно и за исток и за запад, тим важније пак, што без религиозног сближења немогућно је и сближење политичко. „Међу питањима, која данас особитим начином занимају умове све изобразене Европе, најглавније је источно питање. Сви признају да је то питање у једно време и политичко и религиозно, — а до рјешења његовог неће доћи ни политика ни црква, ако оне засебно, једна без друге, дјејствовале буду; заједничким пак радом оне ће га, ако Бог поможе, скоро довести до краја.“ Тако говораше у својој књизи — *Geschichte der kirchlichen Trennung zwischen dem Orient und Occident*, која је прије неколико година угледала свјета, др. богословије Пихлер. И зајиста, најозбиљнија пажња западно-европске политике данас је обраћена на исток. Сва друга питања, која се данас појављују у западно-европској политич-

¹ Осим римске цркве све остале хришћанске цркве или хришћанске задруге верују и уче, да је Христос *покровитељ-надиастир* у својој цркви. Пр. уред.

кој сфери нису него питања времена, питања почестна, којих рјешење вишим дјелом зависи од рјешења тако званог источног питања. Дјелателност великих држава при рјешавању ма каквих политичких питања условљује се одношајем ове или оне државе к питању источном. Што у политичкој сфери налазимо, то исто сретамо и у сфери религиозној. Између спољних общецрквених питања, питање о сјединењу са истоком, за запад је најважније питање. К истоку су обраћена сва најглавнија милионерска подuzeћа колико латина, толико и протестаната. Нису једни Језујити, што се ревностном пропагандом на истоку одликују, него и протестанти особиту ревност, нарочито у ово посљедње доба, почеше показивати. Појав је то сасвим прост. У рјешењу источног питања закључава се будућност западне Европе како у спољном политичком, тако и у умственом, наравственом и религијозном одношају. На истоку су сачувани елементи препорођаја западно-европске цивилизације; западно-европско духовно развиће и живот добиће ваљани значај тек у сајединењу са источним духовним складом, са узвишенима, величанственима идејама истока. Без истока са његовом класичком, древном, али ипак свагда младом цивилизацијом, запад би морао клонати и исчезнути у својим једностраностима. То су прваци западне Европе поњали, те по томе и обратише најозбиљнију пажњу на источно питање. Него с политичког само погледа, добро је рекао Делингер, немогућно је рјешити источно питање. Време ће, истина је, рјешити га; него исчекивати да га само време рјешити одвише је далеко; положај је несносан, људи су нестрпељиви и с тога лако је да се велика криза догоди у том најважнијем питању сувремености. Тиме се разјасњује појав, што у посљедње време са таквом силом почеше најваљанији умови западног свјета настојати да питање о сајединењу западних црква са источном рјеше. Питање о сајединењу црква није ништа друго, него друга половина великог источног питања.

Са своје стране опет и исток мора данас да осјећа особиту потребу и у спољном политичком и у унутрашњем умственом, наравственом и религијозном сближењу са западом. Исток има такође своје спољне и унутрашње незгоде. Питање Турско, које би исток сам могао рјешити, но које ни под каквим начином, неће бити остављено без особите пажње без активног учешћа са стране западних народа, покрај свију данашњих израза мира и љубави западних дипломата, — то питање, усљед познатог ривалитета запада, неће моћи бити рјешено од православног истока, без договора бар са западом. Силни покрет умственог и наравствено-религијозног живота на истоку, који се је показао био у почетку Христјанства, заустављен је био непријатним спољним догађајима. Источни народи усљед тих догађаја парализирани су били у својој живој дјелатности, — и данас тек славјански народ, најмогућнији на истоку, почиње живити правим, свјетним животом; наступило је време да се он духовно диже и данас он већ ступа у период озбиљно политичког, умственог и религијозног живота.

Ако православни исток, као здрави, но још не подпуно развијени организам има у себи огромна преимућства пред подпуно, но ненормално развитима организмима латинског и протестанског запада, ипак он не може да не осјећа потребе да се сблизи са тим организмима (латинства и протестанства), јер они, ако и јесу неправилно развијени и ако јесу одживили свој вјек, ипак зато они много преживише, испиташе себе на сваком путу и живише широким животом.

Рјешење источног питања и сближење политичко међу истоком и западом дакле условљује се најглавнијим начином сближењем религијозним, уједињењем црквеним. —

Важност предмета, о коме смо узели да пишемо приморала би нас, да подробно просљедимо све разне покушаје, што су учињени од XI вјека пак до данас к сјединењу црква; него излишним би сматрали такав труд, при богатим књигама г.г. Ка-

танског, Којановића, Голубинског и др., у којима су најваљанијим начином изложени сви покушаји официјални и неофицијални к сближењу православне и римске цркве за први осам вјекова после раздјелења. У кратким цртама ми ћемо представити обшту карактеристику свију покушаја у првих осам вјекова после раздјелења и мало подуже ћемо се зауставити на покрету нашега вјека по томе питању, — о чему, мимогред буди речено, још ништа у цјелини написано није.

(НАСТАВИТЕ СЕ.)

Реч једног руског протојереја о сувременом васпитању у духу вере христове.

СВРШЕТАК.

При васпитању деце, без сумње, најмучнији је посао, пробудити *савест* у детету. Човек без савести то је жива и неизлечима рана за друштво; човек код кога је савест затупљена, помрачена, или колебљива, није веран и постојан члан друштва. У томе се сви саглашавају; но у колико је желети, да људи буду честни и поштени грађани, двапут више треба желети, да начин васпитања буде честан и уметан. Где су ти начини васпитања честних и поштених људи? Наука и изображење ума, у колико нам је познато, неспасавају човека од рђавих поступака. Обично се говори: пробудите у човеку гордост и самољубље, тада он неће ништа учинити рђаво и непоштено. Но да то није истина, доста ће бити да наведемо само два примера, који ће нас уверити, како је слаба нада — ослањати се на то, што се сматра за сигурно. Први пример: У оном случају, при ком за племенито и родољубиво дело треба пострадали, жртвовати себе, први се уклањају и бегају од тога сви они људи у којих је силно развијена гордост, и самољубље. Други пример: Горди људи, дотле се уклањају од малих и ништавних рђавих дела, док не наступи згодна прилика да могу себи створити леп положај у свету; ту већ јавља се искушење, и они су готови погазити глас своје савести, само да достигну своју намеру. У таким случајевима, они се теше тиме, да ће њихово непоштено дело остати у тајности или ће се заборавити, или напослетку, загладити будућим добротељима; а међутим, сјајан положај јако се допада и годи њихо-

вом самољубљу. На послетку, неки говоре: утврдите дете и младића у правилама части и наравствености, па онда нема сумње, да ће из њега изаћи поштен човек. Но правила сама по себи, рецимо могу и бити по својој унутарној садржини истинита; али, што нам јамчи да ће се та правила прилепити, прилагодити срцу и савести младића? Искуство нам сведочи, да најплеменитије мисли, најбоља правила, остају у нашој памети; но та правила могу остати у нашој памети *само* правилама као што су и у књизи — без икаквог уштива на наш живот и срце.

Таково што — ми не налазимо у првом хришћанском васпитању. У хришћанском васпитању, не обраћа се главна пажња на спољне признаке или последице рђавог дела, већ на унутарну страну духа човековог, т. ј. на срце и савест. За то се родитељи и старају, да пре свега обавесте децу своју — шта је грешно и шта не треба радити; чиме се може увредити Бог, зашто он казни грешника и не удостојава га своје љубави и наде на вечно блаженство. Пробуђена у сазнању детињем мисао о Богу, на спрам ког оно осећа поштовање и појам о љубави божјој, јест она сила која се не да описати и која се назива *страхом божејим*. Ово осећање, које је у рањем узрасту детета пробуђено, које се непрестано подржава и све више и више у душу детета удубљава, постаје оним стражаром у души, који је *једини* у стању сачувати је од сваког рђавог и безнаравственог дела. Ако душа буде слушала тог стражара — савест, она ће опажати радост од добрих дела; грех и рђавство производе у њој велику бригу и жалост, и за то на њих душа мрзи. Кад је душа већ позната с' таквим осећањима, у њој се налази основ, на ком — без сваке сумње, могу се утврдити сва познања и правила, која су нужна за наравствену науку и добар живот. Но најглавније правило састоји се у томе, да човек под утицајем тог осећања расте и наравствено се развија; а то се постизава једино при оним духовним упражњењима, која прописује црква православном хришћанину док је он још у детињем узрасту, па и даље — до смрти. Упражњења, која нам св. црква прописује позната су: Молитва очишћава срце и приближава душу к' Богу; често посеђавање цркве, при чему човек опажа присуствије божје; пост у своје време; размишљање о прошлом животу и нашим добрим или злим делима; приступање св. тајни причешћа, која нас с Христом саједињава и за вечни живот приготовљава. Погледајте пажљиво у великим црквама на стотине људи, који са страхопочитањем обраћају своје погледе божјем олтару и св. путиру; помислите, да у том тренутку

у хиљадама храмова — милијуни људи — душевно раздрагани, повторавају речи: *верују Господи*, свечано исповедају своје грехове, и просе лекарство болестним душама од св. чаше; помислите шта то значи, и какво је то дејство? То је сѹд над народима, суд врховни, који сам Бог свршава; суд унутарњи, који обухвата тајна дела и најсакривеније мисли; суд, коме се не противе подсудими; суд, који изобличава да се човек поправи; суд, који изриче помиловање. Који је суд човечански у стању потрести и пробудити савест толиких људи? Изазвати их да признаду своја преступлења, и добити обећање да ће се они поправити? .. Ево где је школа страха божјег, где се Бог усељава у душу човекову, у његову савест, и постаје сведоком његовог живота, његових мисли и дела. Кад је Бог с' човеком, и кад обитава у савести његовој, човек ће бити вазда добар, и свуда ће га пратити нада. Ово добро разумеду и прости људи, и онима, који су помрачили своју савест обично ће рећи: „у теби нема Бога.“ Ми се чудимо, зашто у садање време многи изображени људи, решавају се на непоштена дела и поступке, н. пр. према својим родитељима на велики грабеж, буне противу власти и постојећих закона, и на самоубијство. Зашто то бива? Бог није с' њима, они Бога и његов суд не вермају.

Мало знати и добро желети; али је нужно имати силу и начин, да се то добро постигне и оствари. Свако добро дело, има у себи два задатка: најпре треба одолети труд и оне препоне којима је оно окружено, за тим употребити све могуће силе, да се то дело сврши и оствари. И једно и друго, захтева од човека: тврду вољу, јак карактер, душевну бодрост, и преко свега тог, да се непрестано поправља, и тако рећи — принуђава себе к добру; јер много више у нама самим налази се препона, које нам смећу чинити добро, но што их има ван нас. Као што је неопходно при научном турду употребити све умне силе још из детињства, те да се човек обогати знањем: исто тако и навика — чинити добра дела, не може се иначе усавршити, већ је нужно почети упражњавање још у млађаним годинама, и тек ће онда човек умети да оцени значај добрих дела. Где, и у каквој човечијој системи васпитања може се наћи толико разновремених предмета у стварању воље, такву приближеност сваком добром делу која се може прилагодити сваком узрасту? Заиста, најбоља је учионица за све то св. храм божји. И за чудо, ова упражнења у добрим делима, поричу се и оговарају по већој части од оних људи, који су просвећени и које ми називамо интелигентнима. Они обично говоре: „каква је нужда рано

будити дете, и приморавати га да мора дуго стајати у цркви? Ово је жалостно питање. Та зар ово није нужно за дете, да се израније научи рано устајати, да се научи и нешто трпети и жртвовати својим миром; јер знамо, да се без тога никаково племенито дело свршити не може. Зашто дете мора слушати у цркви вазда — једно и исто? За то, што у православној служби, у којој се истина — понавља *једно и исто*, налази не исцрпљиви извор печатака и истина, које нас позивљу и расподажу духовном савршенству, и које нас позивљу да добра дела чинимо. „Зашто децу нагонити да једу грубу рану која не рани, а међутим, то шкоди њиховом здрављу?“ За то, да се израније науче триљеливо сносити све незгоде, јер без ових, не може се свршити ниједно добро дело, како хришћанско, тако и друштвено. Св. Јован Љествичник вели: „онај, који се није научно умерености у једу и пијћу, тај није још започео никакво добро дело.“ И верујте, да сви они, који нападају на то, чине једино по томе, што је то за њих тешко, и што у њима самим нема никакве навике хришћанским добродетељима. Ко има ове добродетељи, не обзирући се и на његово високо изображење и науку, тај никад неће нападати на установе цркве, нити ће запитивати: зашто је ово или оно и т. д.

Наши предци трпељиво пролазише много векова кроз ову грубу школу; ова груба школа, би васкрснуће наше нове слободе. Но ми који се дичимо просветним веком, све то заборави смо, за нас готову изчезе свака светиња, и ми смо мрцињави што се тиче наше вере, оне вере, која нас из праха подиже, и за коју гинуше наши дедови и очеви.

Негледећи на то, што морал пада, не обзирући се на велику поквареност наше деце, почињући од бировљевог сина, па до најинтелигентнијег трговца и великаша; ми хоћемо, ми тражимо да се наука хришћанска омаловажи, она наука, која се куд и камо код просвећенијег света дубоко штуче! Признати се мора, да ће школа створити научара, зналца милијуна параграфа; но дал ће дати човека с' моралним врлинама, то је питање. . . . посрвио **Ж. Јовичић**,

свешт. и проф.

Д о п и с.

Из Ниша. И ако напред знасмо да нам наше јадиковање, које овим путем исказујемо, неће донети никакве ставрне користи, но и пак кад се брат брату потужи, кад му искаже своје јаде, своје

туге и своје невоље, па још нађе у њему братског бар сачувствија ако ништа друго — и пак, велимо, некако одлачне човеку на души, јер осети да још неко носи с њим у друштву тај терет и помаже му. С тога и узесмо перо у руке, да вам се потужимо и појадикујемо, — елбет — те нађемо код вас братског сачувствија ако већ не стварне помоћи!

Ми смо амо у таквом положају, да ако се на икога, то за цело на нас може сада применити у потпуном смислу она пословица: „*ко ти извади око? Брат!*“ „*Е за то је тако добро и дубоко изврте!*“ Да, док се борисмо с Турцима, који нас хтедоше да изтурче; док се борисмо с латинцима, који нас хтедоше да полатине; док се кошкасмо са Грцима, који нас хтедоше да погрче, — ту борба беше отворена, и с њихове и са наше стране. Бар толико смемо рећи, да ни једна од ових народности ни су крили својих замишљаја, својих задњих мисли. Али ево беде и невоље, која нас стиже сада од братинског нам народа Бугарског, — од оног народа, кога ми ни смо никад ни у мисли ни у делу рачунали за туђина, већ напротив за свој братски и једнокрвни народ, који с нама дели подједнаку судбу и тежи да се заједно с нама курталише беглука и арамука туђинског и да дође до своје миле слободe и човекових права. Но уви! до јуче док он беше чип-чиплак, док неимађаше ни своје школе ни својих учитеља, па ни своје књиге већ све ово добијаше од Србина, — дотле он беше према нама (бар по изгледу) тако исто расположен, као што бесмо и ми према њему. А сада? Сада тек што доби нешто мало својих права, тек што састави неку надри јерархију своју, — већ похаси и отиде у сампас, да Бог један знаде гди ли ће се уставити или главом ударити. Сад му је мало, што има и школе и књиге своје, што има и цркве и владике у свој земљи својој, већ тражи и сва сретства, употребљава да и наше српске земље прекрили и свој језик и своје владике на силу Бога наметне. Незнамо да ли ви тамо знате или не знате, тек ми овде утврдо знамо да је Лекзар њихов дао на писмено објавити, како он сматра да је и Пећ — стара патријаршија српска — подпала под власт његову и да он смера и тамо, па чак у у Сарајево да оправу своје владике, као што је успео да пошаље у Скопље Дорчу, и у Ниш — Виктора! Но да ли се тамо чини покушај и у колико се чини — ми незнамо. Али знамо то шта се чини код нас, па то и хоћемо да овом приликом искажемо.

Пре неки дан дође нам у Ниш скопљански архијепископ Дорча али онако свечано са свом *тевабијом*, са *заптијама*, и одседе у ко-

нак нашега владике. Наш владика није био дома већ се у то време налазио у Пољаници. Све живо стаде па се запита: шта ли ће туђе јепархије владика сад у Ниш па и то онда, кад ту нема нашега владике? На ово беху различни и одговори с различним нагађањима и погађањима. Хаџи Пеша бојадџија и Ђорђе Крајналија-ове две присталице бугарске, два изрода и издајника Србска, одма похиташе да распуште гласове, како је он дошао, да се, тобож, по дужности јави Мутесарифу нишком, или просто да се види с нашим владиком, па зато ће који дан и посетити да га дочека. Но ми — у чијим грудима још куца српско срце, већ смо напред знали, да је он дошао за *оно*, зашта је једном приликом ишао у Велес. А знате ли шта је то било у Велесу? Виктор је глуп, па се про-нео глас о њему, да је врло рђав мајстор у побугаравању Срба. С тога отиде тамо Дорча да га у томе замени. Но том приликом десисе да ту умре једна српкиња. Дорча наговори Бугаре, да је не саране у своје гробље. Узрујани Срби дохвате тојаге а неки и пушке — како је ко у то време стигао, — те нападну на Бугаре, а ови на њих. Двоица падну мртви; кадском музуру разбију главу камењем, а више од 20 било их је рањених и испребијаних. А да се ова ствар утиша, потреба беше да дође чета војске чак из Со-дуна, која и опљачка и поједе општину док ствар расправи и стиса.

После овог грозног догађаја, који свима нама беше познат, зар смо могли очекивати од Дорче да је нама нишлијама из какве боље побуде дошао?! И заиста, још се није ни одморио, а већ поче говорити нишлијама: „зашто неизбаците српско певање из цркве и српске књиге из школа? Ви је несте Срби него Бугари.“

Шта смо му знали на то одговорити до посаветовати му нека уђе у цркву, па нека то сам говори народу и нека га склони. Наравно да смо му овако говорили с тога, што смо напред знали, да му нико неће ни доћн, као што је у самој ствари и било. Није боље прошао ни у двору, јер му и тамо нико од нас неотице, осем поменута двојице — Хаџи Пеше и Ђорђа. Полazeћи из Ниша он је казао, да је записао у свој тевтер неколико главнијих људи из наше општине и да ће им се осветити што одвраћају људе од праве (корсен) бугарске своје народности а неће да види — (невидео мајци), како му чак и деца наша по улицама нишким певају:

„Добро дошо Дорча
Схизматички голча.“

За сад се још прилично држимо у слози и бранимо, но бога ми ако нам недође отуд од Србије каква заштита, сумњам да према оваквим приликама нећемо и ми ради свога спокојства рећи да смо Бугари, па и ако смо чисти и овејани Срби. †